

Migració i diversitat a la ciutat d'Eivissa: integració, llengua i cultura

Incidència dels serveis socials públics en la immigració i la nova ciutadania

per Joan Ribas

Voldria començar aquest article dient que jo no soc antropòleg, ni sociòleg, ni treballador social, ni expert en immigració; i que a part de fer una petita introducció sense aprofundir en el tema i només per fonamentar quina ha estat la incidència dels serveis socials públics del municipi d'Eivissa en l'atenció de les persones arribades de fora de l'illa, no és en cap moment la meua intenció que es consideri tot el que exposo com un estudi acurat del fenomen migratori a Eivissa; és molt probable que hi hagi molts d'experts que puguin corregir algunes de les meves afirmacions i molt probablement tindran raó. La primera part d'aquest escrit està recolzada bàsicament en la informació que he pogut recollir dels tècnics de la Regidoria de Benestar Social de l'Ajuntament d'Eivissa, en experiències personals i en les històries que m'han anat contant familiars i amics sobre el que va succeir abans que jo nasqués.

Fins a principis dels anys 50, a part d'una comptada immigració cultural, diguem-ne artistes i bohemis, i també exiliats o gent que buscava on amagar-se que van venir de tot arreu del planeta, a Eivissa no hi havia gaire gent de fora. Bé, sí n'hi havia: militars, guàrdies civils i funcionaris de l'Estat i les seves famílies, però no gaire més. Les primeres onades importants d'immigració peninsular començaren a arribar amb l'inici de la indústria turística a la nostra illa, a finals dels 50, quan moltes famílies de les zones més deprimides de l'Estat espanyol varen optar per deixar la dura feina del camp per un futur

A la fira medieval d'Eivissa s'hi mostra tota la diversitat de l'illa.

més amable en un lloc amb una millor climatologia i una feina menys sacrificada. No tinc dades ni estadístiques, però es sabut que va arribar prou gent de fora per construir els hotels i les infraestructures que necessitàvem per a la indústria que estava naixent, els quals es quedaren després per treballar-hi, tant en els mateixos hotels com en tota la resta de negocis complementaris que varen anar sorgint. Pel que em conten els més vells, alguns dels que varen arribar en aquesta primera onada des de la Península sí que varen aprendre a parlar en eivissenc perquè no els quedava altre remei. El fet que una gran part de la població autòctona no hagués anat a l'escola, sobretot les dones, feia que l'única llengua que coneixien era la varietat illenca del català i aquesta era la llengua que utilitzaven per comunicar-se. Quant a la incidència dels serveis socials públics en aquesta primera onada

migratòria va ser totalment inexistent. No existia el concepte de servei públic en l'àmbit social i si algú necessitava ajuda la buscava en l'Església, en el cercle familiar, de veïns o amics.

Conta una llegenda –que molta gent em diu que no és més que això, una llegenda, però que a mi em contaren com a molt certa– que a principis dels anys 70 el capellà de l'església de Sant Elm, a la Marina, va portar a Eivissa les primeres famílies d'ètnia gitana. Venien de Múrcia i d'això ens ve als eivissencs, sobretot als més majors, el qualificatiu de 'murcianus' a tots els que no són d'Eivissa i parlen en castellà. Un qualificatiu que gràcies a Déu cada cop es fa servir menys per les evidents connotacions xenòfobes, però que tots hem escoltat dir alguna vegada. Jo era molt petit quan se suposa que això va passar i fins llavors quasi tota la gent que jo coneixia eren nascuts a Eivissa i par-

laven català. Excepte, com ja he dit abans, els fills de militars, guàrdies civils i altres funcionaris de l'Estat que, malgrat que alguns estaven casats amb dones eivissenques, mai feien servir la nostra llengua. A la meua escola hi havia molts de casos així. Tots sabem quina era la situació del català durant el franquisme. A més de la prohibició legal d'utilitzar-lo en documents, escoles i administració, parlar-lo era una cosa de gent 'poc educada' per al que eren els cànons del 'movimiento' i estava acotat a l'àmbit familiar. La repressió que sofria la nostra llengua feia que a Eivissa hi hagués molt poques persones que sabessin escriure o expressar-se correctament en català. La nostra cultura no era més que un fet folklòric que segons els capitosts del règim no calia protegir més enllà del ball pagès, les orelletes... i dir «molts anys i bons» en acabar una intervenció pública. Jo vaig tenir la sort que el meu oncle Joan Tur Ramis i la meua tieta Catalina Ferrer aconseguien exemplars de Cavall Fort i gràcies a aquells còmics podia llegir de tant en tant en català, però el cert és que no era gaire.

Aproximadament fins als anys 80 la presència d'immigració extracomunitària al municipi era escassa. Algun nord-americà propietari d'algun bar del port, argentins i uruguaïans que havien caigut per l'illa amb el moviment hippy o que fugien de les dictadures dels seus països d'origen, i una comunitat prou nombrosa que venien del país basc i molt poc més. La poca immigració existent que no venia del món bohemí, diguem-ne immigrants que han vingut a buscar feina per la precarietat laboral dels seus llocs d'origen, treballava principalment en l'àmbit de la construcció i en el de serveis, i el cert és que ni els uns ni els altres tenien cap interès especial en la cultura i la llengua d'Eivissa. Els primers, els estrangers bohemis o hippies, perquè vivien en uns cercles molt tancats on el català no era habitual, desconegut totalment per la majoria d'ells, i fins i tot hi havia nombrosos estrangers que ni tan sols sabien

La pluralitat religiosa forma part de la diversitat actual (fotografia: *El Periódico d'Eivissa i Formentera de Ibiza* / Daniel Espinosa).

parlar castellà; i els segons perquè venien amb el castellà com a llengua pròpia, portaven la cultura dels seus llocs d'origen i mostraven cert menyspreu cap a la nostra llengua –parlar 'payés' com deien–. La relació d'aquesta immigració extracomunitària amb l'administració era mínima, i encara més mínima era la incidència que tenien els serveis socials públics en les seves vides. El cert és que la majoria tenien feines no regulades per les quals no cotitzaven, i 40 anys després de la seva arribada a l'illa, quan es varen trobar que es feien vells i ja no podien viure com abans, va ser quan se'n donaren del fet que potser els hagués anat millor si haguessin establert una relació més normalitzada amb l'administració, malgrat que l'administració municipal no tengués en aquells temps gaire per oferir. Molts de casos conec de gent d'aquella època que ha hagut de marxar d'Eivissa aquests darrers anys perquè s'havien jubilat amb una pensió tan mínima que se'ls feia impossible seguir vivint a l'illa.

En aquells primers anys vuitanta, arribà cada vegada més gent de la resta de l'Estat espanyol i de la Península. El boom turístic demandava cambrers i dones de neteja per als nous hotels, i aquesta va ser la principal ocupació d'una immigració peninsular que tampoc no va fer gaire esforç, per no dir cap, ni

per parlar la nostra llengua ni per integrar-se en la nostra cultura més enllà del fet folklòric que comentàvem abans. Durant aquells anys la presència dels serveis socials públics és testimonial, no hi ha una demanda d'atenció per sobre del que estadísticament tocava en relació a altres sectors de la població. Fins que no arriba el segle XXI, els serveis socials públics són una àrea molt petita dins l'estructura de l'Ajuntament i té poc a oferir perquè tampoc no hi ha gaire consciència del fet que les institucions públiques són les que tenen l'obligació d'ajudar i atendre les persones que tenen dificultats. Es viu en una societat on segueix molt instaurada encara la concepció benèfica de l'atenció social. Si algú necessitava res, no anava a demanar ajuda a l'ajuntament, anava a l'església a parlar amb el capellà o a demanar almoïna als més acabats.

Els darrers anys de la dècada dels 90 i a partir de l'any 2000, principalment el primer lustre, començà l'arribada massiva de persones extracomunitàries. Principalment persones soles, homes i dones, provinents majoritàriament dels països menys desenvolupats d'Amèrica central i del sud, i homes i famílies provinents del Marroc i la resta del Magrib. Les diferències de perfils entre els dos principals focus emissors d'immigrants té un fort compo-

El centre de Serveis Socials municipal de l'Eixample, a Vila (Nou Diari / DV).

nent cultural: del nord d'Àfrica en la primera onada venen quasi exclusivament homes i d'Amèrica del sud i central són les dones les primeres en arribar a l'illa. La religió i la cultura són el principal condicionant d'aquesta diferència: les dones musulmanes no emigren soles mai i no venen fins a les reagrupacions familiars; i al contrari amb les dones sud-americanes, a les quals els és més senzill abandonar el seus llocs d'origen per trobar feines en altres països. Els homes treballen a la construcció i comencen a tenir presència en les feines menys qualificades dins el sector del turisme i les dones treballen en la cura de persones majors i com a dones de neteja en establiments turístics i cases particulars. Aquesta primera generació d'immigrants extracomunitaris tampoc no és gaire sensible a la nostra cultura i llengua, malgrat que comença a haver-hi un cert contacte amb el català per mor de la necessitat que tenen alguns d'ells de treure's algun tipus de certificat escolar per millorar o aconseguir feina, cosa que els fa entrar en contacte amb l'escola d'adults i altres opcions educatives, com el mateix IEE, on el català és una de les assignatures més demandades. És de ressaltar que la voluntat i l'interès per aprendre la nostra llengua és major entre els immigrants extracomunitaris que no tenen el castellà com a llengua materna que entre els que arriben de països llatino-

americans o els que vengueren de la UE o de la Península en les dècades anteriors. En aquest lustre de primers del segle XXI, la tasca dels serveis socials se centra a garantir la cobertura de necessitats bàsiques. L'arribada massiva i sense regularitzar, la situació administrativa de molts dels nouvinguts fa que les irregularitats en l'àmbit laboral no aportin seguretat i estabilitat a l'economia de les persones i famílies. Els principals inconvenients se centren en la cobertura de l'alimentació i subministraments, l'escolarització i l'accés als serveis de salut, motiu pel qual juga un paper cabdal la informació i orientació que es fa des del sistema municipal de Serveis Socials, així com les ajudes en espècie i econòmiques, per a una població que prové d'uns països on aquest sistema és precari, de vegades inexistent o totalment testimonial i que, com succeïa a ca nostra fins fa menys de dos dècades, se segueix portant des d'una perspectiva benèfica i caritativa, vinculada fortament al tema religiós.

Des del 2005 fins al 2010, aproximadament, la població comença a establir-se de forma definitiva. Les arribades se centren sobretot en reagrupacions familiars, encara que es manté una arribada més o menys important de persones nouvingudes. Els índexs de població extracomunitària es desapareixen des del 2005-06 i s'hi afegeixen persones i famílies provinents dels països de

l'est, persones pertanyents a estats que es troben en procés d'incorporació a la UE. Les dades migratòries les encapçalen ara ja la població llatinoamericana, els magribins, seguits de persones de països de l'est i finalment gent de l'Àfrica subsahariana i de la Xina. És per destacar que malgrat la important presència d'immigrants orientals, de la Xina principalment, aquests no fan cap ús dels serveis socials públics. La raó principal és sens dubte que encara mantenen unes fortes xarxes de recolzament familiar i que per qüestions culturals no són donats a demanar ajuda externa. L'establiment d'aquestes famílies ja com a nous ciutadans, i principalment per l'escolarització dels seus infants en el nostre model d'immersió lingüística, té un efecte positiu en un progressiu interès d'aquests nous veïns del municipi cap a la nostra llengua i la nostra cultura. Els pares veuen com els infants van a l'escola on el professorat els parla en català i se n'adonen que com porten les feines de l'escola en català si els volen ajudar també necessiten aprendre.

Malgrat tenir ja molts d'ells l'estatus de nous ciutadans i no la d'immigrants acabats d'arribar, la tasca dels serveis socials públics manté una forta presència en la garantia de les necessitats bàsiques, un fort component d'assegurar l'adequada escolarització i atenció als menors que s'han incorporat als nuclis familiars, i fruit del canvi que té el teixit social de la ciutat, en un important treball de sensibilització de la població d'acollida —els residents nascuts al municipi—, en mantenir per part d'aquesta una actitud positiva en l'establiment dels nous veïns que suma la ciutat, i també en emfasitzar les semblances en els interessos de tots plegats per a mantenir i obtenir una convivència de respecte i enriquiment mutu.

Des del 2010 hi ha una estabilització en l'arribada, i a causa de la crisi econòmica que comença a tenir efectes sobre tota la població, hi ha retorns als països d'origen motivats per factors diferents: anys d'intents frustrats d'assolir una situació ad-

ministrativa i laboral regular de ple dret; pèrdua d'autoritzacions de treball i residència; un enduriment constant en els requisits establerts per la Llei d'estrangeria; dificultats per poder mantenir el nucli familiar sencer amb l'atenció que es requereix; inestabilitat perllongada en la feina i en la situació econòmica. El cert és que molts dels que varen arribar a primers de segle tornen als seus països.

Els esforços dels serveis socials es concentren a garantir els drets adquirits, intentant que l'autonomia que havien assolit les famílies reculi el menys possible. Tot i que la manca d'una xarxa extensa d'amistat i familiar de suport, l'estacionalitat de l'economia i la pressió dels familiars que resten en origen per mantenir l'ajuda que provenia dels que estaven aquí es mantingués, fa que moltes persones i famílies entrin en situació de greu risc d'exclusió social. Cap a finals de 2013 o inicis de 2014 comença, amb la millora de les dades de turisme, a sorgir la greu problemàtica d'habitatge. Un greu problema que fa estralls entre la població més vulnerable, entre la qual hi ha la d'origen no comunitari. Es manté un fort treball de sensibilització cap a tota la ciutadania i s'obre una línia de treball on es dona gran importància a l'ús i consum de l'espai públic i dels recursos i serveis públics, que són l'espai natural d'interacció entre tots els ciutadans.

Actualment la situació a primer cop d'ull que presenta la població que va arribar a Eivissa durant tots aquests anys no és molt diferent a la de la resta. Tot i això segueixen existint certes situacions i 'tics' socials que són comuns entre la població que va arribar fa entre quinze i vint anys. L'origen els segueix condicionant, l'haver estat en un moment donat migrant continua essent un factor que condiona la seva vida. Aquest fet porta a diagnòstics erronis a l'hora d'abordar el treball amb persones i famílies. Continuen ocupant llocs de feina poc qualificats, amb una greu fragilitat tant en estabilitat com en salari. Són els que més sotmesos estan

L'educació és fonamental per a un tractament igualitari de la diversitat
(fotografia: *Diario de Ibiza* / J. A. Riera).

a l'estacionalitat, els que l'accés a l'habitatge més els castiga i els manté en la gran majoria de casos compartint pisos on conviuen diferents nuclis. Ja hi ha un gran nombre de famílies on els fills disposen de nacionalitat espanyola, però la socialització primària ve determinada pel lloc d'origen dels progenitors, amb els condicionants de la inexistència de suport i de referents per a ells, els que tenen en les seves mans l'educació i el fer créixer els infants. Respecte a la nostra llengua i cultura es dona ja la circumstància que tots els joves que han estat escolaritzats saben parlar el català, però l'utilitzen molt poc. Es donen casos també on la llengua pròpia de l'illa no és parlada pels nous ciutadans perquè els eivissencs de rel som els que no els parlem en català quan veim que la seva fisonomia no és com la nostra. El cas d'un conegut del Senegal que fa més de vint anys que és a Eivissa és paradigmàtic. Com a membre representant de la seva comunitat a la Mesa de Convivència de l'Ajuntament d'Eivissa ens ho ha comentat moltes vegades, i el cert és que a nosaltres mateixos, coneixent que sí que parla català, ens costa molt parlar-lo amb ell. Es necessita un esforç de conscienciació per fer-ho.

Actualment el treball dels serveis socials públics se centra en possibilitar que els nous ciutadans mantin-

guin els seus drets, que tinguin un accés normalitzat als serveis i recursos públics i que facin un ús responsable d'aquests serveis com qualsevol altre ciutadà. El repte que tenim és que coneguin i facin valer els seus drets laborals millor del que ho estan fent, que assoleixin eines i instruments per educar i fer créixer els seus infants en una societat que té molt per oferir, que descobreixin les possibilitats de promoció laboral a les quals poden accedir, que estableixin i mantinguin en el temps els mecanismes de participació i de promoció de l'associacionisme que portin a visibilitzar les seves inquietuds perquè siguin tingudes en compte. Per això hem desenvolupat la Mesa de Convivència a la meua Regidoria, i que estiguin segurs que seguirem garantint la cobertura de necessitats bàsiques per a aquelles situacions més vulnerables quan calgui, com a qualsevol altre ciutadà, sigui d'on sigui, hagi nascut on hagi nascut. Sobre la nostra cultura i llengua sembla que estem estancats, però fa goig sentir gent d'altres ètnies parlar un dolç català o veure boixos i boixes tan diversos vestits de pagesos i pageses ballant sa llarga o sa curta.

JOAN RIBAS
TINENT D'ALCALDE DE BENESTAR SOCIAL,
COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT I
NOVA CIUTADANIA
DE L' AJUNTAMENT D'EIVISSA ■